

HAVAKATIGITIAGHUTIK PITJUTIGIVLUGIT HAPKUA KEELINIKMIUT TUKTUIT

Nunaliitni-Havagiyaohimayot Umingmait tatvalu Tuktuit Anniakutikagiaghaita Kimmilguktait

Havagiyaitnik Unipkangit Update - July 2024

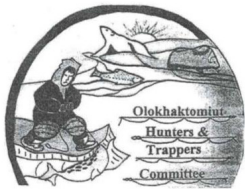
IKKAYOKTIGIKTOT

Kugluktuk Angoniatit Association

Ekaluktutiak Hunters and Trappers Organization

Olokhaktomiut Hunters and Trappers Committee

Government of Nunavut

Government of Northwest Territories

Government of Northwest Territories

HUNNANIK HAVAKAKTUGOT?

Andrea Hanke Ilihagiakpalikvikmi ilihaotigiyaait naunaiyainikut PhD ihumagiyaitnik hapkuninga Inuinait Kaoyimayatokangitnik tahapkuninga Keelinikmi Tuktuit mighagut (DU) amighuakjuknik, tahapkua tuktuit mikitkiyaovlutik tatvalu kakkutkiyaoyut mikkuit tahapkunanga ahiakmiut tuktuitniit kihiani angitkiyaovlutik kknagitkiyaoyut tahapkunanga Kikliktakmiut tuktuitniit. Tahapkua tuktuit ukkikataktot tahamani Ahiakmi tatvalu uttikpakivlutik auyangugangat Keelinguyakmut. Tatvani 2020-mi, naunaiyahimagamik kittitihimayot itkungniaghugit nahautait tatvaguuk ikkitunuangughimaliktot imatot ~3,815 tuktuit, amigaitpiaktunik kattaghimayut nahautait tatvanganin 1997-min amigaitpiaktot imatot nahautait ~34,558. Tatva havagihimayaat tahamna ihomagiyaooyok ikkayoghioyomavlugit tahapkua ikkayokatigighutik munaghiyoyut tatvalu kaoyivaliotigiyomavlugit hapkua naunaiyaktait tuktuit mighagot ikkayoktigivlugit hapkua Inuinait Kaoyimatiaktot unipkaghimayait atoghugit tatvalo ahiagot hatkiomayot tuhaghitjutighat.

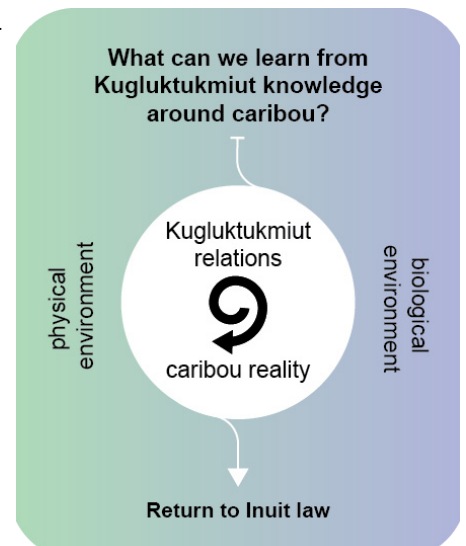
Andrea Hanke (they/them)

Andrea.Hanke1 @ucalgary.ca

HUNANIK ILIITUGIHIMALIKITA?

Aolagotiithimayavut – Ihuaghahimayuvut tahamna naunaiyainikut havagiyavut tamapta ihoagivlutigo namagiyavut

Tatvani 2019-mi, tahapkua katimayit tatvangat Kugluktuk Angoniatit Katimayitnin, ukkua Nunavut Kavamatkut, tatvalo ukkua Ilihagiakpalikvik Calgary-mi katimahimayot ihuaghaikatigighutik haffuminga naunaiyainikut havagiyaoyoghanik pitjutigivlugit hapkua ihivgioghinik appighuktaovlotik unipkaktunik tatvalo kangighitiagomavlogit hapkua Kugluktukmiut kaoyimayaitnik (**Naunaipkut 1**). Ihomalioghimayugot katimatitlota “Kanok iliitpaligungnakita hapkunanga Kugluktukmiut Kaoyimayaitnik tuktuit mighagot?” Angikatigighimayogit tatva kaoyimanahuaghugit hapkua tuktuit tautugiakakmiyavut hapkua nayugagiyait hapkua tuktuit-illikuhiktoktait tatvalo nunaat tuktukakniit- tatvalo hapkua tuktuit

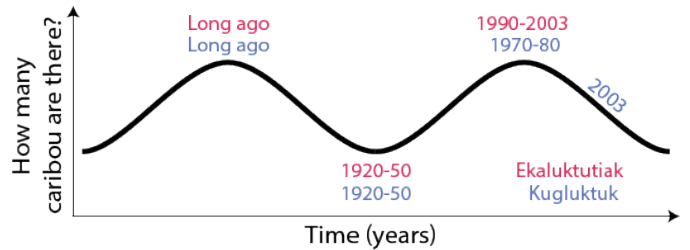

Naonaipkut 1. Tamapta ikkayokatigighuta naunaiyainikut havagiyavut.

kanok annaomavangmangata. Kaoyimanahuaklogit hapkua tuktuut, iliitogimayagiakaktakut hapkua Inuit tatvalo iliitkohiktoktakit tuktuut pitjutigivlugit. Taima ihomagivlogit, angikatigighimayugot hivumovaliatjutighanik munagit-jutighanik hivuliktigivlogit hapkua Kugluktukmiut Kaoyimayatokait tamatkiomanahuaghugit malikanahuaghugit Inuinait hapkua maligait.

Inniktiginahuaghugit kinnuani havagiyaohimayot pivaliktinani havaghanik – Inuit Kaoyimayatokangit tatvanga 2003-min

Takkuffakhimayavut tahamna unipkagiyaohimayok appighuktaohimavlotik havagihimayaat ukkua Nunavut Kavamatkut pikatigivlugit hapkua Kugluktukmiut and Ekaluktutiakmiut. Naunaiyaititlota, iliitogihimaliktavut hapkua Keeliknikmiot tuktuut iliitkohiit aolayoitot alan-gukataktotaok taimatotaok avattit hilalo alangugan-gat. Tahapkua allakiit iliitogihimayait hapkua nunaliit naunaitot kaoyimakpiaktot hapkua Inuit kanok tuktuut iliitkohiktokpangmangata hila allangugangat, ukkiutlo, tatvalo nunnat tuktukakniyot iliitkohigiyaitnik (uktutigi-lugo Kugluktukmiut) iliitogingaghimayaat hapkua tuktuut

Naunaipkut 2. Kaffinik tuktuunik Inuit takkuhimavat kakugungugangat naunaipkutigivlugit hapkua 2003-mi unipkaghimayot appighuktaovlotik. Nunaliitni unipkagiyaohimayot allangukataktot tatvanganin ukkiunit 1970-nin.

iliitkohiit alangukpalialikmata tatvalo anniakutikakpalialiktonik tuktuutnik (**Naunaipkut 2**). Tahamna iliitogiyaovali-atitlugo tatvalo kaoyimavaliayaongmat naunaitpiaktok tatva pimagioyot iliitpalikutigiyagiakaktavut tahamna Inuit Kaoyimayatokaitnik hapkunani nunaliitni tatvalo ihomatungmata hapkua Inuinait tahapkuning tuktukakniyoyonik.

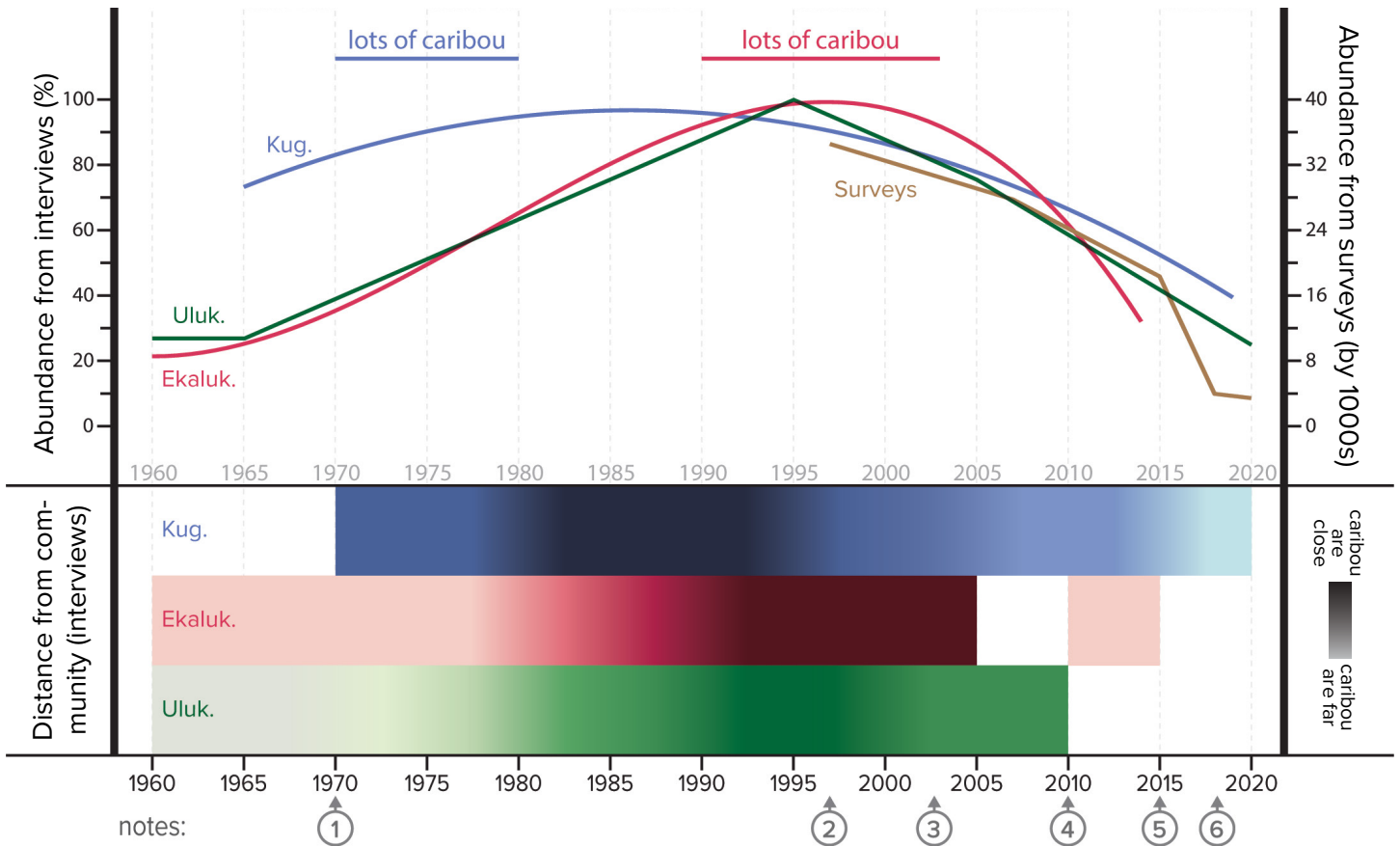
Tohavigikataghugit hapkua angunahuaktioyot – kanogilingalikat hapkua Keelinikmiut Tuktuut iliitkohiit?

Havagihimayavut hapkua nutaat appighughugit unipkaktitlugit-ataohiakataghugit tatvani 2018-mi, ikkitunik katimapkailota tatvani 2019-mi, tatvalo kiopkakataghugit katimapkaivlota tatvani 2020-mi –iliitogivaligomavlugit hapkua Keelinikmiut tuktuut tatvalo iliitkohiktoktakit kakugungugangat. Iliitugihimayavut kaoyimayagiakaktavut hapkua Inuit Kaoyimayatokangit tuktuut iliitkohiitnik kangighinaktot hapkua angunahuaktioyot katangutaitlo taimangagalok ingilgakniataat attakpiaktot, angunahuakutaitlo, munagitiakutaitlo aolaganginaktot. Taima ihomagivlogit. Titigaghimayavut hapkua kanok Inuit-naunaipkutait iliitogitjutaitlo tuktuut iliitkohiitnik naunaipkutigivlugit kanok hapkua Inuinait naunaiyakpangmangaita kaffiitolangitnik hapkua tuktuut amihuakjuut iliitkohiitniklo naunai-yaghugit (uktutigivlugit hapkua nahautait), nunnat tuktukakniit, tatvalo anniakutait uvalunin anniaktailitjutait.

Tatvataok havagingmiyavut illalotinahuaghugit hapkua Inuinait Kaoyimayaktokangit hapkununga ahiagot tu-haktitjutaovaktonut tahapkuninga tuktuut mighagot, hapkununga naunaiyaotaovaktunot. Tamaita hapkua kaoyimayaoyot katighughugit naunaipkutigiyavut tatva hapkua tuktuut amihuakjuut amigaikpalighimayugalait ukkiut 1990-ni atoktitlogit tatvanganin ikkilivaliahimayot ukkiut 2000-ni atolihaaktitlogit, pitjutigivlugutaok tahamna tuktukakniyot nunnat (**Naunaipkut 3**). Pitjutigivlugit hapkua allatkiit tuhaghitjutit kaoyivaligutaohimayot kakugun-gugangat hilalu allangukpaliagangat, allanni nunani, tatvalo tuktuut iliitkohiktoktakitlo ihomagivlugit. Taimaitmata hapkua nunaliit tatvalo naunaiyaiyoyut havagivagait hapkua tuktuut mighagot hila alangukatagangat tatvalo allatkinik nunnani tuktukakniyoyoni, taimatot tahamna naunaiyaitjutigiyavut ihomagiyagiakaktavut hapkua nunaliit kanok iliitkohikakmangata tatvalo kanok naunaiyaitjutiginiakitigo ikkayoktigilugit hapkua nunaliit.

Photo credit: Xavi Aguilar Fernandez

Naunaipkut 3. Katighughimayot naunaiyaotit tuktuut amigaitilangitnik (unipkagiyaohimayot tatvalo naunaiyaktaohimayot) tatvalo kanok unghahiktilangitnik nunaliitnin (unipkagiyaohimayot). Illaliothimayot naunaiyaotit: 1) tautokataktait Ahiakmi kaningani Umingmaktok (Unipkagiyaohimayot); 2) tuktukakniyot kivatani Ekaluktutiak (naunaiyaktaohimayot); 3) ikkilivalianingit tuktuut kaningani Kugluktuk (unipkagiyaohimayot); 4) ikkilivalianingit tuktuut kaningani Ekaluktutiak (unipkagiyaohimayot); 5) ikkitkiyaoyot nahaotait tuktuut tahamani kivatani nunaotaita (naunaiyaktaoyot), tatvalo 6) ikkitkiyaoyot nahaotait tunnuani tatvalo kivatani nunaotaita (kunguhikpiktoiyot tuktuunik tatvalo naunaiyaotait).

Iliitpalikutigihimayavut Enekniniit – Hunnanik tuktuut ihagiagiyaakakat annaomatjutighaitnik?

Appighughimayavut unipkaktitlogit hapku Eneknigit hapkua Keelinikmiut Tuktuut mighagot Inuinait Kaoyimayato-kangitnik iliiitoghaipkagahoaghugit hapkua kinguvaghait tatvalo hatkiomatkvlogit hapkua tuhaghitjutighait mu-nagitjutighanik havagiyaoyoghanik. Eneknigit Kugluktukmiut, Ekaluktutiakmiut, tatvalo Ulukhaktokmiut (10-guyut kitiugit) katimakatigihimayavut atahiktaghugit uvalunin malguktaghugit ukakatigihimayavut. Unipkaghimayot hapkua Inuinait iliiitkohiitnik kaoyimayaitniklo tuktuut mighagot tatvalo kanok nigioyiyamingnik allangukpalianin-ganik tatvalo kanok illiitkohiktokpangiakmangata hila allangukpaliatitlugo. Iliitogiyavut hapkua tuktuut amihuakjuut attaligangata killumuktigivalialigangata ingilgayangit ayoghaotikagiakangitot hunnanik, manigaklo tuktukaknik nigginiakvigiyaat nautiakagiakaktok nugiokvighatik, tagioplo immap kanginganiitagiakaktok auyami, appitaat kanninganiitagiakaktot, amighuakjuut katikataktot ikpigiyakaligangamik hunnanik (uktuutilugit ammakut). Hamna havagiyaoyok makpigiolioktaoniaktok ~320-nik makpikakluni pikatigilugit ukkua Nunavumi Ilihagiakpalikvikmi

David Kuptana, Bobby Algona, tatvalu Jimmy Haniliak Eneknigit Katimangmata.

Inguttat, Jean Ekpakohak, Pat Ekpakohak, tatvalu Andrea Hanke ihivgiughiyut unipkagihimayaitnik.

Kunagialioktiit, tamaita hapkua Eneknigit ilikut unipkaniaktot pitjutigilugit hapkua appighuktaohimatitlogit unipkangit. Amigaitot hapkua unipkagiyaohimayot makpigait hatkiomaniaktot Kaplunaatut tatvalo Inuinnaqtun, illalio-tilugit nainaghimayot unipagiyaohimayot naunaiyaiyoyot appighuktitlugit, tamatighimaniaktot hapkua nunaliit, ihuanilu haffuma makpigap unipkavikakniaktok.

HUUK TAHAMNA HAVAGIYA OYOK NAKUKUTA OVA?

Amigaitkaluaktitlugit tahapkua unipkalioghimayot, tatvalu katimatjutaohimayot, hatkiomapkatiaktavut tahapkua iliffi Inuinait Kaoyimayatokangit hapkua DU Keelinikmiot tuktuut mighagot hatkiomatkovlogit tatvalo atoinagial-akivlugit hapkunanga ihomalioktiyounot tuktuut mighagot. Hadja, tahapkua unipkagiyaoyut amigaiktot ilipkagaol-iktot anguniaktiyyut tatvalo Eneknigit unipkangit tuktuutnik tatvalo nunanik, tatvalo huli titigaghimaliktot hapkua Anguniaktiit tatvalu Nanigiaktoktiit Katimayiit/Katimayigalaat ihomaliokutighait munagitjutighanik hivulioktinahua-ghugit havagiyaoyoghat nunaliitni. Pikatigighuta, iliitpalikutigihimayavut hapkua tuktuut mighagot.

Una unipkaliokhimayok unighimayot ikkayoktigitlugit hapkua amigaitpiaktot Inuit-nunaliitni, Ilihagiakpalikvianitni Calgary, ukkua Nunavut Kavamatkut. Tatvalo allaat- taimaititlugo tamapta hagimagiyagiaktavut. Naunaipku-taoyok tatva kanok havakatigikangapta iliitpalikutigiyungnaktavut angutighat mighagot tatvalo ihomagivlugit tahapkua iliitkuhiktotaohimayot tatvalo huli ataniktoktaotiitluta kavamatokatkuniit tatvalo uvinikatigingitamingnik nagguhuktigaloaktitlogit. Hamna havagiyaoyok itkaomatjutigiyavut hapkuninga innuuhighimaliktunik pikataohi-mayonik tahapkuninga havagiyaohimayonik naunaiyakataotitlogit, tahapkuningalo Iliitagiyaohimaliktunik Taimani Nunakakaktot Notakat Ilihagiaktitaohimayot Itkaomavlogit Katimayiit havagitkohimayait titigaghimayot 46-mit 62-mut, tatvalo ihaghimayaitnik innikpaliatjutighaitnik Inuit nanminiktakutighaitnik.

KIKKUT PIKKATAOHIMAYOT?

Nunaliitnin ikkayoghimayot: Larry Adjun, Jorgan Aitoak, Bobby Algona, Bobby Anavilok, George Angohiatok, Gerry Atatahak, OJ Bernhardt, Charlie Bolt, Jorgan Bolt, Stanley Carpenter, Jean Ekpakohak, Pat Ekpakohak, Joe Allen Evyagotailak, Bellarose Eyegetok, Mike Hala, George Haniliak, Jimmy Haniliak, Randy Hinanik, Eric Hitkolok, Roger Hitkolok, Darlene Hokanak, Detrick Hokanak, Allen Joss, Ida Kapakatoak, John Kapakatoak, Kevin Klengenber, Perry Klengenber, Sheldon Klengenber, Wendy Klengenber, Allen Kudlak, David Kuptana, Brandon Langan, Beverly Maksagak, Billy McWilliam, Ida Ayalik McWilliam, Susie Memogana, Terry Milton, Ashley Newman, Allen Niptanatiak, Tommy Noberg, Agnes Panioyak, John Panioyak, Peter Taktogon, ilangitlu attiliok-taoyomangitot unipkaghimayut, tahapkualo katimayiukataohimayut hapkunani Kugluktuk Angoniatit Katimayiit, Ekaluktutiak Angoniaktiit tatvalu Nanigiaktoktiit Katimayiit, tatvalu Olokhaktomiut Angoniaktiit tatvalu Nanigiaktoktiit Katimayigalaat.

Andrea Hanke tahapkualo atanigiyait katimayigalaat: Susan Kutz, Cindy Adams, Amanda Dumond, Lisa-Marie Leclerc, Rita Henderson, tatvalu Gwendolyn Blue.

Tatvalu tahapkua amigaitpiaktot ikkayoghimayot!

Allen Kudlak, Juliette di Francesco, Joe Allen Evyagotailak, Anonymous, Mike Hala, John Kapakatoak, Roger Hitkolok, Bobby Anavilok, tatvalu Andrea Hanke.

Eric Hitkolok, Detrick Hokanak, tatvalu Andrea Hanke.

KOANAKPIAKTOT TAMAITA INUIT IKKAYOKPANGMATA NAUNAIYAIVAKTITLUTA TAHAMANI UKKIUKTAKTUMI AYUNGAIKPALIKHUTJUK

Kangighimaliktot 10-nik ukkiut Kutz Naunaiyaiyuuyut Ikkayoktigighutik , tahapkua nunaliit Ulukhaktok, Kugluk-tuk tatvalu Ekaluktutiak, ukkua Nunavut Kavamatut, Nunatiami Kavamatkut, ukkualu, Canada North Outfitting, ikkayokatigighutik naunaiyaivaktot tatvalu kimilgukataghugit hapkua angutighat qanuq anniakutikaghiaghaita tahamani Keelinikmi akianilu tavanni Ahiakmi. Tahapkua naunaiyautauhimayut unipkagiyaavlutik havagiyauhimayut tahamna havagivlutjuk. Koanakpiaktut tahapkua ikkayoktigiyavut tatvalu manighanik aittoktoiyut ikkayok-pangmata tahapkuninga naunaiyaitjutigiyaptingnik tatvalu hapkuninga angitkiyanik naunaiyaitjutiaptingnik tuktuut tatvalu umingmaknik naunaiyaivakapta. Una titigakviginagialik kagitauyakut Susan Kutz (skutz@ucalgary.ca) apikutighakakniguvit hapkuninga naunaiyainikut havagiyauhimayunik.

Association of Canadian Universities for Northern Studies

WILDLIFE MANAGEMENT ADVISORY COUNCIL (NWT)

Beverly and Qamanirjuaq Caribou Management Board

Safeguarding Caribou Since 1982

Social Sciences and Humanities Research Council of Canada

Conseil de recherches en sciences humaines du Canada

Natural Sciences and Engineering Research Council of Canada

Conseil de recherches en sciences naturelles et en génie du Canada

Environment and Climate Change Canada

Environnement et Changement climatique Canada

Polar Knowledge Canada

Savoir polaire Canada

PromoScience